

RUUKKU Taiteellisen tutkimuksen kausijulkaisu
Studies in Artistic Research
Tidskrift för konstnärlig forskning

Numero 4 (2015)

PROSESSI TAITEELLISESSA TUT- KIMUKSESSA

Pääkirjoitus
ruukku.journal.fi

Virta – pyörre - prosessi

ANNETTE ARLANDER JA MARKUS KUIKKA

Kokemukseni muusikkona taiteellisesta prosessista sisältävät moninaisia vaiheita. Orkesterimuusikkona yhtäältä vahvan emotionaalisen latauksen sisältävät konsertit, missä koko esittäjäistö elää kiihkeästi mukana ja toisaalta joidenkin periodikapellimestareiden antamat ideat erilaisesta näkökulmasta partituurin läpivalaisuun herättivät minussa tarpeen etsiä uusia toimintatapoja muusikkouteni toteuttamiseen. Konsertointi vanhan musiikin spesialistien kanssa antoi edelleen uusia näköaloja ja merkkejä mahdollisesta suunnasta. Näistä vaikutteista innostuneena perehdyin ensin varsin itsenäisesti barokkisellon ja gamban saloihin, vaikka tyydytyksen hakeminen oli itse asiassa vaikeampaa kuin aikaisemmin tavallisena sellonsoittajana. Välillä oli kuitenkin välähdyksiä jostain paljon paremmasta tavasta esittää joitakin merkkiteoksia, kuten Bachin soolospellosarjoja, että niiden tukemana jatkoin useita vuosia. Tuntui kuitenkin, että tyydyttävän esityksen luominen siirtyi aina vain kauemmaksi - epätäydellisyyden sietokykyä piti myös kehittää.

Olin kuullut gamban sukuisesta baryton-soittimesta ja innostunut siitä kovasti, tein aiheesta taustatutkimusta saadakseni tietää siitä lisää. Lopulta sain myös soittimen käyttööni. Mahdollisuus jatko-opintoihin aukeni, kun läpäisin barytonilla DocMus-tohtorikoulun taiteellisen tasokokeen, suunnittelin konserttisarjan ja liitin edellä mainitun soittimen taustasta laatimani yhteenvedon kirjallisen työn suunnitelmaksi. Opinto-oikeus myönnettiin lisättyäni tutkintoon vielä kitaran sukuisen arpeggionen. Tuo lisäys tuntui ensin hieman keinotekoiselta, varsinaisen aiheen kanssa sillä ei ollut juurikaan tekemistä, mutta pohjan laajentamisesta ei sinänsä ole ollut mitään haittaa, pikemminkin päinvastoin. Tutkintoni oli erinomainen tilaisuus toteuttaa nämä suunnitelmat niin perinpohjaisesti kuin mahdollista.

Mitä on tapahtunut tässä puolen elämän mittaisessa taiteellisessa prosessissa? Makuni on kehittynyt eritteleväksi, erilaisia sointivärejä arvostavaksi. Sointihanteeni arvostaa läpikuultavia ja itsenäisiä linjoja esiintuovia ratkaisuja. Nykyiseen musiikkiteoksen työstämiseen kuuluu teknisen haltuunoton lisäksi teohistorian ja taustojen selvittäminen.

Löytyikö tyydytys, voidaan kysyä. Vastaan että huomattavasti kehittyneemillä taidoilla pääsee ainakin paljon lähemmäksi, vaikka epätäydellisyyttä pitää edelleen kestää. Viime mainittu voi toimia myös katalyyttinä johonkin uuteen. Kenties jotain elektroakustista?

Olen ensimmäistä kautta Ruukun toimituskunnan jäsen ja yhdessä Annette Arlanderin kanssa tämän numeron toimittajaparina. Tohtorintutkintoni Taideyliopiston Sibelius-Akatemian DocMus-tohtorikoulussa ja tutkinnon jälkeiset erilaiset julkaisuihin liittyneet tehtävät ovat luoneet toimittajan pestiin kohtalaisen pohjan – ja onnekaasti Annetten parina olen saanut oppia monia käytännön vaiheita Ruukun teossa. Siitä isot kiitokset hänelle.

Markus Kuikka

Prosesseja voi tarkastella suhteessa siihen mistä on lähdetty tai siihen minne ollaan menossa. Tässä voimme lähteä vaikkapa kutsusta tähän Ruukun neljänteen numeroon. Siinä totesimme, että taiteellisten prosessien avaamista ja artikuloimista on pidetty yhtenä taiteellisen tutkimuksen päätehtävistä. Kuusikymmentäluvulta lähtien “prosessi” on ollut yksi nykytaiteen taikasanoista, ajassa kekeytyvien ja muotoaan muuttavien teosten myötä. Erilaiset prosessit kuuluvat erottamattomasti sekä taiteen että tutkimuksen harjoittamiseen. Esittävisissä taiteissa prosessi on olennainen taiteilijan taidon ja ymmärryksen kasvaessa ja kasautuessa kehollisesti. Voidaan puhua tuntemattomien kerrostumien kohtaamisesta tai foucault’laisittain taidon arkeologiasta. Kutsussa kysyimme poleemisesti, onko prosessi jotakin, johon taiteilija tukeutuu kun hän ei enää tiedä mitä on tekemässä? Onko prosessikuvaus taiteellisen tutkimuksen laveaa valtavirtaa vai kunnianhimoisen taiteellisen tutkijan työväline tiedon tuottamiseen? Voiko prosessi muodostua tutkimuksen mediumiksi? Entä minkälaisia ovat prosessit, joita taiteellisen tutkimuksen ympärille rakennetaan?

Kutsuumme vastattiin sekä kiteytettyjen puheenvuorojen että seikkaperäisten tutkimusekspositioiden ja projektiesittelyjen muodossa.

Juha Varto korostaa puheenvuorossaan että taiteellisen tutkimuksen erityislaatu ei ole tekijässä vaan menetelmissä. Hän tähdentää, että taiteellinen tutkimus tulisi määritellä todellisuuden tutkimukseksi menetelmillä, jotka syntyvät taiteellisesta toiminnasta. Sen sijaan yksittäiset taiteelliset prosessit eivät ole tutkimuksen kannalta kiinnostavia, sillä mikäli huomio kiinnitetään tekijän taiteelliseen prosessiin, tuloksena on satunnaisesta syntynyttä satunnaista, joka voi olla taiteellisesti kiinnostavaa mutta ei menetelmällisesti johda mihinkään.

Eeva Anttila kirjoittaa prosessikäsitteen muuttumisesta, kun vaiheistamisesta ja laadunvarmistuksesta on siirrytty kekeytymisen ymmärtämiseen. Asetettaessa inhimillinen merkityksenanto suhteeseen materiaalisen maailman yllätyksellisyyden kanssa siitä tulee osa ennakoimattomien tapahtumaketjujen vyyhtiä.

Riikka Stewen kirjoittaa englanninkielisessä puheenvuorossaan prosessin keskeisyydestä nykytaiteessa. Minimalismia seuranneessa prosessitaiteessa jatkuva muutos ja kokemuksen temporaalisuus korostuvat. Hän nostaa esiin muun muassa Kaprowin korostaman ajatuksen tapahtumallisuudesta, taiteen ja epätaiteen samanaikaisuudesta sekä erityisesti Duchampilta juontuvan ehdottomasti keskeneräisen (definitively unfinished) teoksen idean. Teos on väistämättä vain osittainen toteutus tai käänös intuitiivisesta ideasta.

Anu Vehviläinen kirjoittaa tiedostamattomasta taiteellisesta prosessista ja kertoo miten hänelle aluksi musiikillinen prosessi oli sitä, että ajatteli musiikkia usein ja tuotti sitä eri tavoin. Hän tarkastelee emootioita musiikkiesityksen valmistamisen prosessin aikana ja myös taiteellisen prosessin merkitystä tohtoriopinnoissa.

Pilvi Porkola esittää tarinan esityksen valmistamisesta ja kuusi teesiä taiteellisesta prosessista otsikolla 'mitä meistä jää?'. Teesien mukaan 1) prosessilla tarkoitetaan tapahtumasarjaa, 2) prosessi on ajattelua, 3) paitsi teoksella, myös prosessilla on viitekehys, 4) prosessi on suhteessa aikaan, 5) esityksessä prosessikeskeisyys tarkoittaa usein yleisön osallistamista ja 6) prosessista jää jälkiä.

Ruukun neljännen numeron kahdeksan ekspositiota kattavat useita taiteenaloja kuten tanssi ja performanssi, musiikki, kuvataide ja kirjallisuus, ja esittelevät kaikki taiteellisia prosesseja tavalla tai toisella. Osa ekspositioista kuvaa jo päättyneitä teoksen valmistamisen prosessia, osa vasta käynnistyneen prosessin lähtökohtia, ja osa yrittää hahmottaa taiteellista tutkimusprosessia sen keskeltä tai sivusta. Osa kirjoittajista on kokeneita tutkijoita, osa työskentelee tohtorintutkintonsa parissa. Puolet ekspositioista on suomenkielisiä, puolet englanninkielisiä. Ruotsinkielisiä ei tällä kertaa ole lainkaan. Myös suhde eksposition mahdollisuuksiin esteettisen kommunikaation välineenä vaihtelee. Osa kirjoittajista hahmottaa ekspositionsa eräänlaiseksi teoksen versioksi uudelle välineelle, osa esittää teoksensa tai sen dokumentoinnin eksposition osana, jotkut esittelevät tulevaan teokseen liittyvää materiaalia kun taas joillakin pääosassa on selostava tai kuvaileva teksti.

Emma Cocker, Nikolaus Gansterer ja Mariella Greil kuvaavat taiteellista tutkimusprosessia sen alkuvaiheissa esitellen taiteiden välisen yhteistyöprojektin *Choreo-graphic Figures: Deviations from the Line* lähtökohdat, oletukset ja ensimmäiset kokeilut piirtämisen, koreografian ja kirjoittamisen vuorovaikutuksesta ekspositiossaan *Choreo-graphic Figures: Beginnings and Emergences*.

Katja Hilevaara & Emily Orley työstävät uudelleen jo toteutettua esitystä ekspositiossaan *Making Making Matter: Paper as Paradox in Practice-asResearch* ja pohtivat keinoja tuoda katoava esitys akateemisen keskustelun piiriin mielekkäällä tavalla. He kysyvät miten taiteellisen työn tekeminen voisi merkitä yhtä paljon kuin ne dokumentit jotka tehdään jälkepäin?

Anna Einarsson kuvaa ekspositiossaan *We Can Work It Out – Calibration As Artistic Method* työpajatyöskentelyyn perustuvaa työskentelymenetelmäänsä osana oopperaesityksen *Ps. Jag kommer snart hem!* säveltämisen ja toteuttamisen prosessia käyttäen termiä kalibrointi kuvaamaan näin tuotettua yhteisymmärrystä.

Assi Karttunen puolestaan kirjoittaa otsikolla *Voiko samaan Seineen kahlata kahteen kertaan? – projektin esittely* Pariisiin liittyvien kokemusten ja muistojen sekä tavanomaisesta konserttiympäristöstä poikkeavan galleriatilan tarjoamien impulssien hyödyntämisestä konsertin valmistamisen prosessissa osana Ely-sionin kedot –työryhmän toteuttamaa tiettyihin kaupunkeihin kytkeytyvää konserttisarjaa.

Marika Orenius käsittelee videoteoksen, työnimeltään *Parousia*, työstämisen prosessia suhteessa tila-ajalliseen ajatteluun sekä ruumiillisuuden ja tilaajan sosiaalisiin ja poliittisiin merkityksiin korostaen ajattelun kytköksiä käsillä tekemiseen, otsikolla *Keinuva käynti ja muutoksen tila*.

Eлина Saloranta esittelee ekspositiossaan *Lohdutusten arkisto* Vilhelm Hammershøin maalauksiin perustuvan videoteoksensa *Voices of Consolation* ja sen tekoprosessin esseenä, joka jäsentyy teosta heijastellen asunnon eri huoneiksi, kysyen voiko tutkimustekstiä rakentaa kuin kuvaa.

Hanna Kuusela pohtii artikkelissaan *Collaborative Processes and the Crisis of Attentiveness* tutkimusprojektinsa kautta yhdessä kirjoittamisen ja prosessin etusijalle asettamisen ongelmia kysyen, onko kollaboraatiota ja prosessia korostava taidekäsitelmä askel kohti avoimuutta ja yhteisöllisyyttä? Vai onko prosessiestetiikka ennemminkin merkki siitä, että taide on alistunut kapitalismille, joka vaatii jatkuvaa uuden tuottamista?

Lopuksi, Johanna Pentikäinen sivuaa ekspositiossaan *Miksi minun piti kirjoittaa juuri ruusuista? Autoritaarisuus, autenttisuus ja autoetnografisuus kirjoittamisessa* prosessin käsitteen käyttöä kirjoittamisen yhteydessä pohtiessaan kirjoittajan äänen löytämisen haasteita käyttäen omaa tekstiään *Miksi minun piti kirjoittaa juuri ruusuista?* havainnollistavana esimerkkinä.

Kiitämme kaikkia puheenvuorojen kirjoittajia ja ekspositioiden laatijoita. Aivan erityiset kiitokset kuuluvat vertaisarvioitsijoille, sekä niille joiden kommentit julkaistaan lyhennelminä ekspositioiden ohessa, että niille, jotka eivät halunneet arvioitaan julkaistavan. Kutsumme nyt puolestamme kaikki kiinnostuneet lukijat kirjautumaan RC-alustalle ja jatkamaan keskustelua kirjoittamalla omat kommenttinsa edellisten jatkeeksi. Toivomme että prosessi jatkuu...

Annette Arlander

2.7.2015

RUUKKU – Studies in Artistic Research. Julkaisija: Taideyliopisto, Aalto-yliopisto, Lapin Yliopisto. www.ruukku.journal.fi

Tämä pääkirjoitus julkaistiin alun perin verkkosivumuotoisena. Tämä PDF on luotu vuonna 2026, ja siinä on alkuperäisestä poikkeava ulkoasu.

Tekijänoikeus ja lisenssi: Tekijänoikeus pysyy tekijällä. Julkaisija soveltaa numerosta 15 eteenpäin Creative Commons -lisenssilauseketta: Kaikki tämän kausijulkaisun sisältö, pois-sulkien yksittäiset logot, kuvat, ääni- ja videotiedostot ja muut taiteelliset tuotannot on lisen-soitu Creative Commons Nimeä-EiKaupallinen-EiMuutoksia 4.0 Kansainvälinen -lisenssin alle.